LITERATURA STRAINA

ROLAND DORGELIS

Crucile de lemn

MOARTEA LUI GILBERT

— Mă doare... vai, cum mă doare...

Aşa gemea Gilbert cu jumătate de glas, de par'că ar fi vrut, plângându-se, să-şi îmbuneze durerea. Rămăsese culcat pe o parte, aşa cum căzuse, şi de câte ori se străduia să-şi ridice puţin capul greu, un sughiţ fără lacrimi îi zguduia pieptul.

Durerea îl amorţise şi nu-şi mai simţea nici membrele, nici capul, nu-şi mai simţea decât rana, plaga adâncă ce-i răcâia pântecele.

Nu pierduse cunoştinţa nici o clipă, şi cu toate astea, timpul trecuse mai repede decât dacă ar fi fost treaz deabinelea. Acum, când se mai desmeticea, începea să simtă că suferă. Cel dintâi gând ce-i veni îl zgudui mai rău ca o rănire: „Oare o să vină brancardierii ?"

Fu cuprins de spaimă şi se ridică pe jumătate să vadă. Dar durerea, smucindu-l, îl trânti la pământ.

O să vină oare brancardierii ?... Da, desigur, când se va fi întunecat bine. Dar dacă nu vin? O groază neagră îi întuneca mintea şi rămase o clipă nemişcat, ca zdrobit şi aproape fără suferinţă. Apoi redeschise ochii.

Amurgul făcea încă şi mai jalnică pădurea aceea tragică, cu copacii fără crengi, ca nişte cruci fără braţe. La câţiva paşi era culcat un soldat cu trupul ghem, şi i se vedea albul cămăşii prin mantaua descheiată, par'că şi-ar fi căutat rana înainte de a muri. Un altul, ceva mai departe, părea că se odihneşte, rezemat de un trunchiu ros şi cu capul aplecat pe umăr. Şi petecul acela de stofă albastră, n'o mai fi încă unul? Ba da, încă...

Frica îl cuprinse iarăşi. Dece să fie el singurul viu în pădurea asta de hoituri? Ca să stai culcat aici, nu trebuie să fii mut ca ei, rece ca ei? Nici nu se putea altfel, trebuia să moară...

Dar numai cuvântul ăsta — să moară — în loc să-l copleşească, îl revoltă. Nu şi iar nu... Nu vroia să moară, nu vroia! Cu mintea încordată, cu pumnii încleştaţi, căută să-şi dea seama unde se află. Nici o urmă, nimic... Ghiulelele îşi întretăiau zborul pe deasupra pădurii, ori cădeau sfărâmându-se aproape de tot, scormonind pământul, sub somnul cadavrelor. Să fie ghiulele nemţeşti sau de ale noastre ? Auzia din când în când scurte împuşcături la marginea pădurii, dar nu se putea orienta. Înaintaserăm? Sau Nemţii recuceriseră pădurea?... Nu era nimeni să-i răspundă. Căci în pădurea aceea mutilată, numai el trăia cu spaima lui, printre morţii aceia cari nu mai ştiau ce-i spaima.

Către amurg totuşi, bombardamentul se mai linişti ; sufla un vânt rece aducător de ploaie, iar pământul umed îi îngheţa picioarele. Simţia cum îl cuprinde frica, neagră ca întunericul.

Deodată, i se păru că aude un foşnet printre crengi. Printr'o sforţare bruscă, se ridică întrun cot şi chemă:

— Pe aici... Sunt rănit...

Nici un răspuns, nici o mişcare. Zdrobit de oboseală, recăzu pe o parte, gemând. Durerea îi înşfăcase pieptul, pântecele, şalele, îi rupea tot trupul. Aiurind, murmura:

— N'o să mă mai mişc... Jur că n'o să mă mai mişc, dar să nu mă mai doară atâta...

Şi, ca să-l îmbuneze pe Zeul nevăzut care-l făcea să sufere, rămânea nemişcat, cu ochii închişi, cu degetele — ca nişte ghiare — înfipte în pământul rece.

Încet, încet, suferinţa se mai domoli şi atunci, un gând i se trezi în mintea-i înfrigurată :

— Nu trebue să stau nemişcat... Dacă leşin, n'or să mă vadă, or să mă lase să mor. Trebue să mă scol, trebue să strig.

Atunci, cu o voinţă îndărătnică, el se hotărî : — „Mă sprijin de un copac şi mă pansez... Şi când or să treacă soldaţi, o să strig... Trebue... Mi-e pielea în joc..."

Nu îndrăznise încă să-şi atingă rana, îi era frică, şi mâna-i se îndepărta chiar de pântece, ca să nu simtă, să nu ştie.

— Hemoragia trebue să se fi oprit, se gândi, nu mai curge. Să mă pansez...

Cu dinţii strânşi, să nu ţipe, se ridică cu greu, se lărî, apoi se lăsă jos, rezemat de un copac. Simţea cum pulsează rana-i dela şale, ca o inimă în friguri. Stătu o clipă să se odihnească, cu ochii închişi: i se părea că se salvase puţin...

Işi scoase pansamentul din cartuşieră şi-i rupse înfelitoarea. Urma acum să ajungă la rană, s'o pipăie. Mâinile-i lunecară de câteva ori spre pântece, dar şovăiau, n'aveau curaj. In sfârşit, se stăpâni şi, pregătindu-şi banda, îşi atinse hotărît plaga. Era deasupra şoldului stâng. Mantaua-i era ruptă, şi degetele-i timide nu simţeau de cât ceva lipicios. Incet, ca să nu sufere, îşi desfăcu centura, îşi descheie mantaua şi pantalonii, apoi încercă să-şi ridice cămaşa. Fu ceva îngrozitor, i se păru că-şi smulge măruntaiele din loc, că-şi rupe carnea... Chinuit de durere, se opri cu mâna pe carnea-i goală. Simţi ceva căldicel prelingându-i-se încet în lungul degetelor. Atunci, îngrozit, ca să-şi oprească sângele, îşi luă pansamentul şi, fără să-l desfacă, îl apăsă ca pe un tampon, pe rană. Puse învelitoarea de pânză groază pe deasupra, apoi batista, şi ca să ţină totul bine strâns pe rana-i sângerândă, îşi încheie pantalonii — chin mai grozav ca toate — şi care-i frânse şalele.

La urmă, istovit, îşi lăsă braţele în voe, şi, cu capul pe spate, se adânci în suferinţa-i. Răsufla cu horcăituri scurte. Intunericul îi intra în ochi, de par'că ar fi vrut să-i umple. Trupul îi era rece ca gheaţa, în timp ce capu-i zbârnăind de friguri se încinsese într'atât, că nici vântul rece ce bătea în întuneric nu putea să-i mai răcorească fruntea. Câteva picături de ploaie, mari şi grele, îl mai uşurară, plesnindu-l peste obraz. Ar fi vrut să rămână aşa mereu, până la sosirea brancardierilor.

Gândurile i se zbăteau sub tâmple, înfrigurate. Nu, n'or să vină după el... Vor să-l pedepsească. Dece, în ajun, nu se dusese să-l ridice pe rănit? Toată noaptea gemuse. Da, vor să-l pedepsească; o să-l lase şi pe el să moară...

Se gândea mereu la omul acela pe care-l auzise văitându-se toată noaptea, în mijlocul pustietăţii negre. Il obseda mereu... Delirând, îşi spunea :

— Dacă reuşesc să nu mă mai gândesc la el, sunt scăpat... Numai el e de vină că nu mă vindec... Nu trebue să mă mai...

Şi-şi repeta mereu: „Vreau, — vreau...", dar cu glasul slăbit, ca de copil ce adoarme plângând.

In întuneric, glasuri tragice se înnălţau. Auzi pe un Neamţ rugându-se, într'o franţuzească stricată :

— Aici, rănit francez... Veniţi, francezi...

Apoi, deodată, un râs îngrozitor, un râs de nebun zgudui întunericul.

— Mă, camarazi... striga unul,... am scăpat de militărie... Ia vedeţi, băieţi, nu mai pot fi militar, nu mai am picioare...

Muribunzii se trezeau unii pe alţii, îşi răspundeau... Apoi se făcu iar linişte, o linişte de gheaţă.

Gilbert îşi simţea capul tot mai greu, iar trupul i se făcea grămadă... O singură dată mai încercă să ţină piept durerii. Acum că s'a întunecat, trebuiau să vină brancardierii, sau trupele de ajutor, cineva în sfârşit... Nu trebuia să adoarmă, nu trebuia să moară...

In mintea-i înnegurată, cele două mame se confundau: a lui şi aceea pe care muribundul o chemase toată noaptea... Care era a lui?... Nu, nu trebuia să se mai gândească la asta. Cu palmele lipite de pământul rece şi moale, cu obrazul întins către ploaia binefăcătoare, el se uita în noaptea neagră în care nimic nu se mişca...

Trebuia să stea aşa multă vreme, oricât va fi nevoie, până va veni cineva. Trebuia să nu mai cugete la nimic, să se străduiască a nu mai cugeta. Atunci, cu glasul sugrumat, că se îngrozea el însuşi, începu să cânte :

Cum viu din Montmartre
Din Montmartre spre Paris
Dau de un prun cu prune plin...
Ce vremuri frumoase!

Sulpart, camaradul lui, îi stătea în faţă, chiuind de-i lua auzul. Micul Broucke juca în spatele lui, căci nu mai era mort...

Ce vremi frumoase
Tri diri dirină
Ce vremi frumoase
Numai să ţină.
Ce vremi frumoase pen[illegible]!

Ploaia, acum cădea, tot mai deasă, în vijelii reci, clipotind mai asurzit pe mantalele morţilor... I se prelingea pe obraji, ca nişte fiori de gheaţă, ogoindu-i frigurile. Iar el, fără să mai priceapă ce spunea, cânta [illegible] delirând cu glasul întrerupt din timp în timp.

Dau de un prun
Cu prune plin.
Sâr cu bâta'n el, dau jos câte[illegible]
Ce vremi frumoase

Părea că noaptea începe să umble pe miile-i de picioare de stropi ce plescăiau. In lungul trunchiului ud ce-l susţinea, un cadavru lunecă şi căzu grămadă, fără a se fi trezit din delir. Gilbert nu mai cânta. Răsuflarea i se stinsesee într'un murmur acoperit de plânsetul ploii. Dar buzele-i păreau că se mai mişcă :

Ce vremi frumoase
Tri diri dirină
...Frumoase, numai să ţin[illegible]

Ploaia se prelingea ca plânsul pe obrajii lui slăbiţi... Apoi, două lacrimi grele i se scurseră din ochii înfundaţi în orbite, cele două din urmă...

Traducere de S. RIVAIN

* * *

Edmond Rostand

Elesteul

Când soarele pe boltă şi'mprăştie lumina
Sclipind vezi elesteul cu nuferi albi, din zori
Si-aşă, ieşind din apă, par gingaşele flori
Beteală aurie în talere de China.

Alţi nuferi, stând pe unda ce 'ncepe a face cute
Nu sunt înfloriţi încă, şi-aşteaptă ne'ncetat
Şi dânşii să-şi deschidă butonul lor bronzat
Din cutioare fine şi cu parfum umplute.

Iar alţi boboci, mici încă, un cerc aparte fac
Căci sunt făgăduinţa acelor ce-au să vină
Şi-şi leagănă 'ncet trupul sub apa clară, lină,
Şi frunza lor lucioasă cu lustru ca de lac.

Aşă-s şi-a mele gânduri ce-mi înfloresc mereu
Sunt unele 'nflorite, deschise 'ntâia oară
Ce şed cum şade ceaşca pe o farfurioară,
Asemeni cu-albii nuferi ce cresc pe eleşteu.

Sunt alte gânduri încă ascunse, ce se 'nşiră
La rând, nevinovate ca floarea de lămâi
Şi mai ales pe ele cu mintea le mângâiu
Căci tot ca mândrii nuferi abia îmi răsăriră.

Ci eu mai simt, lăuntric, că 'n mine drum îşi sapă
Şi alte gânduri care cresc rând pe rând şi vor
Ca să le vină vremea însufleţrii lor
Ca nuferilor care sălăşluesc sub apă.

trad. de IOAN CIORĂNESCU

Maurice Maeterlinck

Cântec

Ei, trei fetiţe au tăiat
Să vadă 'n inimă ce au.

Intâia inimă erà
de fericire plină
şi unde sângele a curs
trei şerpi, trei ani au şuerat.

A doua inimă erà
de bunătate plină
şi unde sângele a curs
mioare trei, trei ani păscură.

A treia inimă erà
de suferinţă plină
şi unde sângele a curs
arhangheli trei, trei ani veghiară.

trad. de **H. Robeanu**

* * *

UPTON SINCLAIR

Din cartea vieţei

Capit. X. Eu şi aproapele meu

Am văzut în capitolele precedente, care sunt evenimentele mari şi însemnate din viaţă. Incet, cu o răbdare fără margini, în chinuri, eşecuri de tot felul, risipire de timp, totuşi cu o consequenţă dârză, viaţa omului se transformă, se îmbogăţeşte prin puterea spirituală a cugetului, îndemnat de plăcerea şi bucuria ce'ţi-o pricinueşte săvârşirea, unei fapte creatoare, călăuzit de simţul răspunderei, de instinctul de a servi pe cel ce-i alături de tine, călăuzit de toate fenomenele pe care le subminăm în noţiunea „conştiinţă". E datoria noastră, să desvoltăm aceste facultăţi superioare în noi; e măreaţa ţintă, scopul vieţei, căruia trebue să ne consacrăm în întregime.

Acum putem defini noţiunea „moral": Numim morală acea faptă care cultivă formele vieţii cele mai sublime şi înalte, care desvoltă în ele suprema putere; imorală e orice acţiune capabilă să distrugă viaţa superioară sau să împiedice rapida ei progresare spre un punct culminant.

Vom judeca cu această măsură faptele omeneşti; mai întâiu acele ale individului, ca fiinţă singulară, apoi ca fiinţă socială, făcând parte din complexul societăţii omeneşti. Ce datorii am eu, om faţă de mine însumi, care'mi sunt dorinţele faţă de omenirea în mijlocul căreia trăesc ?

Aceste întrebări diferă puţin de acele ale moralei după concepţia veche. Isus propovăduia mai întâi iubirea Domnului, Dumnezeului atotputernic, apoi iubirea către aproapele, pe care să'l iubeşti ca pe tine însuţi. Unii vor zice poate, că cugetarea modernă a exclus pe Dumnezeu; eu aş susţine, că gândirea modernă a ajuns la concluzia, că găsim pe D-zeu în propria noastră conştiinţă, capabilă de o desvoltare uimitoare, atunci când tindem spre aceasta. Datoria noastră către D-zeu constă în veşnica sforţare de a face din noi întruchiparea cât mai desăvârşită a Divinităţii

Datoria noastră către aproapele este să-i dăm tot sprijinul nostru, pentru ca şi el să ajungă la această perfecţionare a fiinţei sale.

Intrebuinţând în mod practic aceste, două formule, vedem că sunt strâns legate una de alta, că se complectează, că devin indisolubile: ambele datorii sunt de fapt una şi aceiaşi datorie, atât doar că e privită sub aspecte diferite. Recunoaştem, că datoria către noi înşine constă în desvoltarea maximă a facultăţilor noastre intelectuale şi descoperim, că prin aceasta devenim cetăţeni mai buni, suntem mai apţi să ajutăm pe semenii noştri. Vroim să ne punem în servicul altora, muncind pentru curăţenia şi higiena oraşului nostru natal şi descoperim, că cu acest chip ne-am ferit pe noi înşine de contaminarea unei epidemii.

Regula admisă de toţi, sau mai bine zis, predicată de toţi e „Regula de aur": „Să faci celorlalţi, ceiace ai ai vrea ca ei să-ţi facă ţie". Privită în mod absolut, regula e bună, totuşi ea lasă de o parte tocmai punctul esenţial: Ce anume trebue să cerem să ne facă ceilalţi? Dacă sunt copil, voi cere tuturora să'mi dăruiască zaharicale; urmând regula de aur, datoria mea de căpetenie ar fi deci să împart bomboane lumii întregi. Regula de aur se pretează la orice formă a autorăsfăţărei, deasemeni poate fi pusă în concordanţă cu oricefel de stagnaţiune: Urmarea strictă a acestei reguli ar duce la o civilizaţie tot atât de rigidă, ca şi cea chineză.

Sau să luăm formele lui Kant: Poartă-te în aşa fel încât purtarea şi acţiunele tale să poată contitui o pildă, o linie de conduită pentru toată lumea". Şi aci găsim aceiaşi problemă. Există o sumedenie de regule generale din care unii preferă pe cutare, alţii pe cutare. Nu putem să negăm faptul, că omul trebue mai întâi să hotărască, ce vrea să facă din viaţa lui până a nu putea hotărî, în ce fel să se poarte.

La formula emisă de Isus: Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi", urmează în mod automat întrebarea: Dar dacă aproapele meu nu e vrednic de această iubire? E drept, că e cam greu să te judeci pe tine însuţi şi pe semenul tău; dar eu pot fi de pildă un inventator genial iar aproapele meu un om pervers şi corupt. Bine înţeles că totuşi îl pot iubi, într'o măsură oarecare; pot iubi cele mai ascunse posibilităţi ale firii sale, ce-ar putea fi trezite şi înrâurite de extazul religios. Insă se prea poate, ca toate sforţările mele şi extazul religios să nu mai folosească nimic, boala lui — fie fizică sau morală — fiind într'un stadiu prea înaintat, în care caz s'ar impune necesitatea închiderei, sau castrărei, ba chiar uciderei — fără suferinţă! — a bolnavului. Afirmaţia, cum că aş fi dator să iubesc pe un astfel de om, ca pe mine însume, nu e tocmai clară — ca să nu zic altfel. Predicând această formulă, dăm loc la înşelăciuni, iar valurile falşului sentimentalism ni s'ar urca peste cap.

Cugetarea modernă ne învaţă: Să iubeşti posibilităţile cele mai sublime ale vieţii, să le îngrijeşti şi să le cultivi şi deoarece viaţa e un continuu proces de desvoltare, iar spiritul omenesc poate întrezări perspective veşnic noua, să'ţi deschidă intelectul, să stimulezi dorinţa ta de-a cunoaşte şi de-a înţelege şi să fii totdeauna gata, să începi viaţa din nou.

Iată formula adevărată. Nu e simplă, iar căutând s'o aplicăm, ne dăm seama, că se complică din ce în ce.

De încercăm să cunoaştem datoriile către noi înşine, vom găsi, că în sufletul nostru sălăşluesc multiple fiinţe, din care fiecare îşi are trebuinţele şi datoriile sale proprii, ce de multe ori se contrazic. In noi trăeşte omul fizic şi omul economic, care'şi cer fiecare dreptul şi care trebue să primească, măcar în parte, aceste drepturi, înainte de a putea ţine seama de cerinţele omului intelectual, moral şi artistic. Astfel viaţa noastră devine un şir de compromise şi adaptări între mii de dorinţi şi datorii contrare, între diferitele fiinţe, ce-am putea fi, dar pe care nu-le putem întruchipa decât parţial, până la un punct, la anumite timpuri. Noi nu avem niciodată o siguranţă absolută, un drept absolut, o datorie absolută; niciodată nu putem înainta, orbeşte, închizând ochii şi lăsând la o parte toate consideraţiunile. Dimpotrivă, ne aflăm, asemeni unui inginer iscusit pe observatoriul independentei dispuneri de noi înşine; trebuie să fim cu ochii aţintiţi asupra unui număr însemnat de diferiţi manometri, apăsând ici pe o pârghie, dincolo pe un regulator, să simţim: „Acum e momentul oportun pentru o viteză mai mare, acum trebue să procedăm cu mai multă băgare de seamă...

Şi întotdeauna trebue să fim conştienţi, că nu numai propria noastră siguranţă, dar şi aceea a multor pasageri e în funcţie de hotărîrile noastre din fiece clipă.

(Traducere de E. MARGHITA)

* * *

Paul Géraldy

Abajurul

Mă'ntrebi de ce rămân fără de grai.
E că venit-a marea clipă
Când ochii se privesc zâmbind,
Seara, *şi că în astă seară mai dragă'mi eşti ca niciodată*
In braţe strânge-mă. Mi-e dor de desmierdări.
De-ai şti tu tot ce'n astă seară urcă 'n mine
Ambiţie, trufie, dorinţă, îndrăgire
Şi bunătate !... Dar nu, tu nu poţi şti !....
Mai lasă abajurul puţin. Va fi mai bine.
In umbră inimile şopotesc,
Şi-apoi se văd cu mult mai bine ochii
Când lucrurile mai puţin se văd.
Prea mult în astă seară te iubesc
Ca să-ţi mai pot vorbi de-a mea iub[illegible]
O, strânge-mă la pieptul tău !
Aş vrea să fie rândul meu
De-a fi cel desmierdat...
Puţin mai lasă încă abajurul.
Să nu vorbim. Să fim cuminţi.
Şi nemişcaţi să stăm. E-atât de bi[illegible]
Cu-a tale calde mâini pe faţa mea !...
Dar ce mai e ? Oare ce vrea ?
A ! Ni se-aduce-acum cafeaua '
Bine, pune-o acolo!
Mai repede! Şi'nchide uşa !...
Ce îţi spuneam mai înnainte ?
Luăm cafeaua... chiar acuma ?
E adevărat: ţie fierbinte-ţi place.
Nu vrei să te servesc ? Aşteaptă dar s[illegible]
E tare astăzi. Zahăr ? O singură bucată ?
De-ajuns ? Nu vrei s'o gust ?
Aici e ceaşca ta, iubito, iată...
Dar ce'ntuneric ! Negru-i împrejurul...
Ridică deci puţin tu abajurul.

„To' et Moi" Trad. de ION M. GANE

* * *

NOTE

Numele scriitorului american Upton Sinclair e preă cunoscut în toată lumea pentru a-i mai adăoga lungi comentarii. Scrierile sale filozofice şi sociale „Dschungle"— cele mai multe în jurul problemelor muncitoreşti, — au fost traduse în toate limbile europene, cunoscând un uimitor succes de librărie. Pretutindeni apar ediţii peste ediţii. Succesul nu e legat numai de subiectele, cu interes general, dar şi de stilul limpede şi viguros al literatului care scrie pe înţelesul tuturor. Fragmentul pe care îl publicăm e tradus din partea întâia a triologiei „Cartea vieţii" şi constitue cap. X din *Cartea Spiritului.*

* * *

La Paris pe piaţa Madelenei, s'a inaugurat zilele trecute în prezenţa preşedintelui de consiliu, a delegaţilor oamenilor de litere şi ai academiei, a familiei şi a numeroşilor intelectuali, statuia lui Victorien Sardou cel mai fecund şi mai variat dintre dramaturgii francezi din ultimele decenii.

Victorien Sardou — *l'homme théatre* — cum i s'a zis totdeauna, pentru că nimeni nu l'a întrecut în iscusinţa meşteşugului scenei, este părintele acelui teatru modern, în care tehnica rivalizează cu precisiunea în amănunte a pieselor istorice şi cu adânca cunoaştere a mediului în care se petrece acţiunea.

Autor a peste şeapte zeci de piese — drame, drame istorice, comedii, Sardou, a dat viaţă trecutului reînviând anumite epoci cu o preciziune istorică de erudit, a analizat subtila poezie a sufletului femeesc de totdeauna a izbutit în şarje contra contimporanilor. Piesele lui mai de seamă sunt, *Patrie, La Haine, Divorçons, Rabagas, La famille Benoiton, Fedora, Gismonda* şi nemuritoarea *Madame Sans-Gêne.* Sarah Bernhardt, Coquelin şi Réjane i-au fost primii interpreţi.

Descindea dintr'o familie din Provenţa. Bunicul său slujise ca medic în armatele revoluţiei şi apoi în cele ale primului imperiu, îngrijind de un ofiţer costeliv care avea să devină Napoleon. Tatăl său fusese profesor şi a publicat o mulţime de cărţi didactice, încurajându-şi copilul, în cariera literilor, văzând că e plin de talent. Inceputurile lui Sardou — cu toată buna voinţă a lui Victor Hugo — au fost grele şi i-a trebuit multă vreme, dramaturgului, până când să-şi vadă o piesă jucată. Primele piese au căzut una după alta, şi de-abea cu o comedie Sardou putu să se afirme. Din ziua aceea gloria, averea, succesul şi [illegible]nia i-au zâmbit în chip deosebit de noroc.